

PWYLLGOR	PWYLLGOR ARCHWILIO
DYDDIAD	14 GORFFENNAF 2016
TEITL	CYNNYRCH ARCHWILIO MEWNOL
PWRPAS YR ADRODDIAD	AMLINELLU GWAITH ARCHWILIO MEWNOL AM Y CYFNOD HYD AT 30 MEHEFIN 2016
AWDUR	LUNED FÔN JONES - RHEOLWR ARCHWILIO
GWEITHREDIAD	DERBYN YR ADRODDIAD, SYLWEBU AR Y CYNNWYS A CHEFNOGI'R GWEITHREDIADAU SYDD EISOES WEDI'U CYTUNO GYDA'R GWASANAETHAU PERTHNASOL

1. CYFLWYNIAD

1.1 Mae'r adroddiad yma yn crynhoi gwaith yr Adain Archwilio Mewnol am y cyfnod o 1 Ebrill 2016 hyd at 30 Mehefin 2016.

2. GWAITH A GWBLHAWYD YN Y CYFNOD

2.1 Cwblhawyd y gwaith canlynol yn y cyfnod hyd at 30 Mehefin 2016:

Disgrifiad	Nifer
Adroddiadau am Archwiliadau o'r Cynllun Gweithredol	14
Adroddiad am Archwiliad o Gynllun Archwilio 2015/16	1
Archwiliadau Dilyniant	4

Ceir manylion pellach ar y gwaith yma yng nghorff yr adroddiad hwn ac yn yr atodiadau amgaeedig.

2.2 Adroddiadau Archwilio

2.2.1 Mae'r tabl canlynol yn gosod allan yr archwiliadau o'r cynllun a gwblhawyd yn y cyfnod hyd at 30 Mehefin 2016, gan ddangos y categori barn perthnasol a chyfeiriad i'r atodiad perthnasol.

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	BARN	ATODIAD
Cyflenwadau Tanwydd – Cynlluniau Rhanbarthol a Lleol	Corfforaethol		C	Atodiad 1
Diogelwch Gwybodaeth – Ysgol Abererch	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 2
Diogelwch Gwybodaeth – Ysgol Pen-y-bryn, Bethesda	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 3
Diogelwch Gwybodaeth – Ysgol Crud y Werin	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 4
Diogelwch Gwybodaeth – Ysgol Penisarwaen	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 5
Diogelwch Gwybodaeth – Ysgol Bro Llew	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 6
Diogelwch Gwybodaeth – Ysgol Sarn Bach	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 7
Diogelwch Gwybodaeth - Ysgol Dinas Mawddwy	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 8
Diogelwch Gwybodaeth – Ysgol Edmwnd Prys	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 9
Diogelwch Gwybodaeth – Ysgol Bro Hedd Wyn	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 10
Modelu'r Gweithlu – Ysgol Llanllechid (2015/16)	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 11
Gwasanaeth y Crwner	Tîm Arweinyddiaeth	Cofrestru	B	Atodiad 12
Treth Cyngor – Gostyngiadau ac Eithriadau (Pobl)	Cyllid	Refeniw	A	Atodiad 13
Trethi Busnes – Gostyngiadau Elusennau	Cyllid	Refeniw	B	Atodiad 14

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	BARN	ATODIAD
Goramser	YGC	Ar draws yr Adran	C	Atodiad 15

2.2.2 Mae categorïau barn yr adroddiadau yn datgan y canlynol:

Barn “A” Gellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle, a’u bod wedi eu dilyn.

Barn “B” Mae rheolaethau mewn lle, a gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol gan fod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau.

Barn “C” Ni ellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol gan na ellir dibynnu ar y rheolaethau mewn lle, ond ni ddarganfuwyd colledion / twyll yn deillio o'r gwendidau rheolaeth.

Barn “CH” Ni ellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol gan nad oes rheolaethau derbyniol yn bodoli, a darganfuwyd colledion / twyll yn deillio o'r gwendidau rheolaeth hyn.

2.3 Archwiliadau Dilyniant

2.3.1 Mae’r tabl isod yn crynhoi’r dilyniant a gwblhawyd yn ystod y cyfnod:

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	BARN DILYNIANT
Taliadau Cymorth Cyntaf	Corfforaethol	-	Derbyniol
Terfynu Gweithwyr oddi ar Systemau TG	Cyllid	Technoleg Gwybodaeth	Derbyniol
Arwystl ar Eiddo Preswylwyr Cartrefi	Oedolion, Iechyd a Llesiant	Oedolion	Rhagorol
Trafnidiaeth Gyhoeddus	Rheoleiddio	Trafnidiaeth a Gofal Stryd	Derbyniol

2.3.2 Gosodir gwaith dilyniant mewn un o bedwar categori:

Rhagorol - pob un o’r argymhellion wedi ei gweithredu yn unol â’r disgwyl.

Derbyniol - y rhan fwyaf o’r argymhellion wedi eu gweithredu yn ôl y disgwyl.

Anfoddhaol - nifer o’r argymhellion heb eu gweithredu.

Annerbyniol - y mwyafrif o’r argymhellion heb ei gweithredu, a dim tystiolaeth o ymdrech i wella rheolaeth fewnol.

2.3.3 Mae'r rhestr isod yn dangos yr Adroddiadau Barn 'C' neu 'CH' a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio fel atodiadau i'r adroddiadau chwarterol, lle nad yw'r adroddiad dilyniant wedi'i gyflwyno i'r Pwyllgor eto. Mae'r rhestr yn dangos y dyddiad sy'n darged cwblhau pob un o'r archwiliadau dilyniant hyn:

Targed Cwblhau: Chwarter yn diweddu 30 Medi 2016

Canolfan Hamdden Plas Ffrancon
Canolfan Hamdden Arfon
Cefn Rodyn

Targed Cwblhau: Chwarter yn diweddu 31 Rhagfyr 2016

Arwylaeth Ysgolion Uwchradd – Ysgol Ardudwy
Arlwyaeth Ysgolion Uwchradd – Ysgol y Gader

Targed Cwblhau: Chwarter yn diweddu 31 Mawrth 2017

Plas y Don
Plas Hedd
Cynnal a Chadw Adeiladau a Safleoedd

3. GWAITH AR Y GWEILL

3.1 Roedd y gwaith canlynol ar y gweill ar 1 Gorffennaf 2016.

- Rheoli Gwybodaeth (*Corfforaethol*)
- Grant Amddifadedd Disgyblion (*Addysg*)
- Grant Gwella Addysg ar gyfer Ysgolion (*Addysg*)
- Trefniadau Diogelu ac Amddiffyn Plant (*Addysg*)
- Rheolaeth Gyllidebol – Ysgolion Cynradd (*Addysg*)
- System e-proc – Trothwyon Goddefiant (*Cefnogaeth Gorfforaethol*)
- System Dyledwyr – Anfonebau gyda statws “Canslo” (*Cyllid*)
- Taliadau Tai Dewisol (*Cyllid*)
- Budd-daliadau – Adolygiad o’r Rheolaethau Allweddol (*Cyllid*)
- Storiol – Trefniadau Llywodraethu a Rheoli (*Economi a Chymuned*)
- Gwerthiant Diesel (*Economi a Chymuned*)
- Traethau – Ymweliadau Dirybudd (*Economi a Chymuned*)
- Trefniadau Parhad Busnes/Gwasanaeth (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Rheolaeth Gyllidebol - Darparu (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Trefn Gwynion Gwasnaethau Cymdeithasol (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Grant Cyfiawnder Ieuenctid (*Plant a Cefnogi Teuluoedd*)
- Grant Dechrau’n Deg (*Plant a Cefnogi Teuluoedd*)
- Mabwysiadu (*Plant a Cefnogi Teuluoedd*)
- Ffioedd MOT (*Priffyrdd a Bwrdeistrefol*)

4. ARGYMHELLIAD

4.1 Gofynnir i’r Pwyllgor dderbyn yr adroddiad hwn ar waith yr Adain Archwilio Mewnol am y cyfnod o 1 Ebrill 2016 hyd at 30 Mehefin 2016, sylwebu ar y cynnwys yn ôl dymuniad yr aelodau, a chefnogi’r gweithrediadau cytunedig sydd eisoes wedi’u cyflwyno i reolwyr y gwasanaethau perthnasol.

**CYFLENWADAU TANWYDD – CYNLLUNIAU RHANBARTHOL A LLEOL
CORFFORAETHOL**

1. Cefndir

- 1.1 Mae pob sefydliad yn dibynnu i ryw raddau ar danwydd; boed i gael gweithwyr i'r gwaith, i ddsbarthu cynnyrch neu i ddarparu gwasanaeth. Mae argaeledd tanwydd yn y DU yn dda iawn yn gyffredinol, ond cafwyd enghreifftiau dros y blynyddoedd diweddar o ddigwyddiadau rhanbarthol a chenedlaethol a gafodd amhariadau byr ar y cyflenwad.
- 1.2 Gall lleihad neu ddiffyg cyflenwad tanwydd gael ei achosi gan nifer o ffactorau, gan gynnwys problem dechnegol gyda rhan o'r seilwaith cyflenwi tanwydd, gweithredu diwydiannol (fel yr hyn gan yrwyr tanceri ym mis Mehefin 2008) neu brotestio cyhoeddus. Gall lleihad mewn cyflenwad tanwydd arwain at gynnydd yn y galw ('panic buying'), fydd ei hun yn lleihau y cyflenwad ymhellach. Mewn achosion eithafol, gall cyflenwadau tanwydd ddod i ben o fewn dyddiau i ddigwyddiad, a gall gymryd cryn amser i'r lefelau stoc cael eu hadfer yn llwyr.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod trefniadau priodol mewn lle i'r Cyngor allu ymdopi gyda diffyg cyflenwad o danwydd, tra'n parhau i ddarparu gwasanaethau i drigolion Gwynedd. Roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio cynlluniau parhad busnes ac asesiadau risg perthnasol, ar lefel Adrannol a thrawsadrannol, gan sicrhau bod trefniadau priodol a chyson mewn lle i flaenoriaethu'r cyflenwad o danwydd, a bod hyn yn glir i weithwyr y Cyngor.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Mae'r risg o brinder tanwydd wedi ei nodi ar y Gofrestr Risg Corfforaethol, sef risg 6-G 'Cyflenwadau tanwydd yn cael eu hatal i'r fath raddau fel ei fod yn amharu â'r gallu i gyflawni gwasanaethau'. Nodir yn yr gofrestr mai'r mesurau rheoli sydd eisoes yn eu lle yw "Trefniadau parhad gwasanaeth y Cyngor. Cyflenwad ein hunain o danwydd. Blaenoriaeth pa wasanaethau sydd yn cael tanwydd e.e. gofal cartref ayyb", ac mai'r mesurau rheoli pellach sydd angen eu cyflwyno yw "Derbyn canllawiau cenedlaethol pan fo bygythiad".
- 3.2 Er bod Cynlluniau Parhad Gwasanaeth unigol yr Adrannau yn blaenoriaethu gwasanaethau mewn argyfwng, nid yw holl wasanaethau'r Cyngor wedi eu blaenoriaethu o safbwynt angen tanwydd mewn cyfnod o brinder, felly nid yw hyn yn cyd-fynd â'r mesur rheoli ar y Gofrestr Risg Corfforaethol. Gall hyn arwain at ddryswch a chyflenwad tanwydd y Cyngor yn cael ei ddefnyddio ar gyfer gwasanaethau sydd ddim wirioneddol ei angen.
- 3.3 Nid yw gweithwyr yn ymwybodol o'r camau i'w cymryd mewn argyfwng o ddiffyg tanwydd, megis eu blaenoriaeth dros wasanaethau eraill ac o ble y gellir cael tanwydd, e.e. depos, garej.

3.4 Petai prinder tanwydd yna disgwylir y bydd Llywodraeth Cymru yn rhyddhau canllawiau ar y pryd o'r drefn o sut i gael tanwydd. Fodd bynnag, mae 'Cynllun Argyfwng Cenedlaethol – Tanwydd' y Llywodraeth (National Emergency Planning – Fuel) eisoes wedi adnabod trefniant ble mae Gorsafoedd Tanwydd Dynodedig (DFS) ar draws gogledd Cymru yn cau i'r cyhoedd er mwyn cyflenwi a galluogi gwasanaethau iechyd, gofal cymdeithasol ac achub bywyd critigol i barhau, ond nid yw Cynlluniau Parhad Gwasanaeth yr Adrannau yn crybwyll hyn.

4. Barn yr Archwiliad

(C) Barn yr Archwiliad yw na ellir datgan sicrwydd o briodoldeb yn nhrefniadau cyflenwadau tanwydd gan na ellir dibynnu ar y rheolaethau mewn lle. Mae ymrwymiad i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Paratoi cynllun corfforaethol i flaenoriaethu gwasanaethau mewn perthynas â tanwydd.
- Hybu Adrannau i ymgorffori trefniadau prinder tanwydd yn eu cynlluniau parhad gwasanaeth, a pharatoi canllawiau i weithwyr.

**DIOGELWCH GWYBODAETH MEWN YSGOLION CYNRADD
YSGOL ABERERCH**

1. Cefndir

1.1 Mae'n rhaid i ysgolion gydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998, oherwydd eu bod yn prosesu data personol unigolion. Mae cofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn ofyniad statudol i sefydliadau sydd yn trafod gwybodaeth bersonol, mae peidio gwneud yn drosedd.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod Ysgolion Cynradd Gwynedd yn cydymffurfio â'r Ddeddf Diogelu Data a bod Penaethiaid, Athrawon, Staff Ategol a Llywodraethwyr yr Ysgolion yn ymwybodol o'u cyfrifoldebau parthed prosesu, cadw, diogelu a gwaredu gwybodaeth yn enwedig data personol sensitif. Detholwyd sampl o Ysgolion Cynradd yng Ngwynedd i'w harchwilio drwy ymweld â'r ysgolion i gynnal gwiriadau i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â phrif egwyddorion y Ddeddf Diogelu Data.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Mae'r Pennaeth wedi derbyn cyflwyniad ynglŷn â rhai meysydd o ddiogelu gwybodaeth e.e. cyfrineiriau yng nghyfarfod Penaethiaid. Roedd y Pennaeth yn meddwl y buasai'n fuddiol petai hyfforddiant ar gael.

3.2 Nid oes hysbysiad preifatrwydd yn cael ei baratoi yn yr ysgol ar gyfer y rhieni / gwarcheidwaid yn eu hysbysu o beth wneir gyda'r wybodaeth bersonol a gesglir. Fodd bynnag, amlygwyd bod hysbysiad preifatrwydd wedi ei gynnwys yn y 'Ffurflenni Casglu Gwybodaeth Disgyblion' sydd yn cael eu cwblhau ar gyfer pob disgybl newydd ac yn cael eu dychwelyd i'r Pennaeth.

3.3 Nid oes trefniant ar gyfer newid cyfrineiriau yn gyfnodol ar gyfer systemau a ddefnyddir yn yr ysgol e.e. mynediad cyntaf i'r cyfrifiadur, system SIMS.

3.4 Gwiriwyd tystiolaeth ar gyfer mathau gwahanol o ddata yn yr ysgol er mwyn sicrhau bod cyfnodau cadw'n unol â chanllawiau 'Information Management Toolkit for Schools' (01/02/2016). Nid oedd y Pennaeth yn ymwybodol o rai o'r cyfnodau cadw a drafodwyd. Fe'i hysbyswyd o'r canllaw newydd ac anfonwyd copi ohono i'w sylw yn dilyn yr ymweliad.

3.5 Gwelwyd bod sach dinistrio gwybodaeth sensitif ar ei hanner yn swyddfa'r Pennaeth ar ddiwrnod yr ymweliad, nid oedd yn cael ei gadw dan glo tra ar ei hanner. Roedd y Pennaeth yn ymwybodol o'r risg gyda'r trefniadau yma, mae'r ysgol yn cael estyniad a bydd y Pennaeth yn cael swyddfa newydd, dywedodd y bydd modd cloi'r swyddfa yma.

3.6 Nid oes gan yr ysgol Gynllun Argyfwng mewn lle er mwyn rheoli'r effaith petai gwybodaeth bersonol yn cael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf Diogelu Data.

3.7 Mae rhan helaeth o'r agweddau uchod angen eu gweithredu gan yr Adran Addysg.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau diogelwch gwybodaeth Ysgol Abererch gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad a/neu'r Adran Addysg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Yr Adran Addysg i drafod gyda'r Rheolwr Gwybodaeth ynglŷn â'r angen i greu hyfforddiant priodol ar gyfer diogelu gwybodaeth gan gynnwys y Ddeddf Diogelu Data a'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth.
- Yr Adran Addysg i ychwanegu brawddeg i'r 'Ffurflen Casglu Gwybodaeth Disgyblion' yn nodi mai dim ond y ffurflenni sydd yn cael eu cwblhau sydd angen eu dychwelyd i sylw'r Pennaeth fel bod copi o'r hysbysiad preifatrwydd yn aros yn y cartref.
- Sefydlu trefniant i newid cyfrineiriau'n gyfnodol.
- Yr Adran Addysg i gyfeirio at y camau y dylid eu cymryd petai digwyddiad lle bu i wybodaeth bersonol gael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf yn y sesiwn hyfforddi.

**DIOGELWCH GWYBODAETH MEWN YSGOLION CYNRADD
YSGOL PEN-Y-BRYN, BETHESDA**

1. Cefndir

1.1 Mae'n rhaid i ysgolion gydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998, oherwydd eu bod yn prosesu data personol unigolion. Mae cofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn ofyniad statudol i sefydliadau sydd yn trafod gwybodaeth bersonol, mae peidio gwneud yn drosedd.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod Ysgolion Cynradd Gwynedd yn cydymffurfio â'r Ddeddf Diogelu Data a bod Penaethiaid, Athrawon, Staff Ategol a Llywodraethwyr yr Ysgolion yn ymwybodol o'u cyfrifoldebau parthed prosesu, cadw, diogelu a gwaredu gwybodaeth yn enwedig data personol sensitif. Detholwyd sampl o Ysgolion Cynradd yng Ngwynedd i'w harchwilio drwy ymweld â'r ysgolion i gynnal gwiriadau i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â phrif egwyddorion y Ddeddf Diogelu Data.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Mae'r Pennaeth wedi derbyn cyflwyniad i'r pwnc diogelu data mewn cyfarfodydd penaethiaid ac mae'r Cydlynnydd Technoleg Gwybodaeth wedi mynychu hyfforddiant e-ddiogelwch allanol. Er hyn, dywedodd y Pennaeth buasai hyfforddiant yn fuddiol, buasai'n ystyried anfon dirprwyon y ddwy ysgol mae'n bennaeth arnynt i sesiynau hyfforddi hefyd.

3.2 Mae gan yr ysgol Lawlyfr Staff, mae Polisi Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu wedi ei gynnwys yn y llawlyfr ond nid oes cyfeiriad penodol at ddiogelu gwybodaeth.

3.3 Nid oes hysbysiad preifatrwydd yn cael ei baratoi yn yr ysgol ar gyfer y rhieni / gwarcheidwaid yn eu hysbysu o beth wneir gyda'r wybodaeth bersonol a gesglir. Fodd bynnag, amlygwyd bod hysbysiad preifatrwydd wedi ei gynnwys yn y 'Ffurflenni Casglu Gwybodaeth Disgyblion' sydd yn cael eu cwblhau ar gyfer pob disgybl newydd ac yn cael eu dychwelyd i'r Pennaeth.

3.4 Nid oes trefniant ar gyfer newid cyfrineiriau yn gyfnodol ar gyfer y system SIMS.

3.5 Gwelwyd bod llawer o ffeiliau yn cael eu cadw ar silffoedd yn swyddfa'r Pennaeth h.y. ffeiliau sydd yn cynnwys gwybodaeth sensitif, yn hytrach na chael eu cadw mewn cabinetau dan glo. Eglurwyd bod hyn oherwydd diffyg lle ond bod trefn ar gyfer cloi'r swyddfa ar ddiwedd pob dydd. Fodd bynnag, nid yw'r Pennaeth yn yr ysgol trwy'r adeg gan ei bod yn bennaeth mewn ysgol arall hefyd, oherwydd hyn mae angen sicrhau bod gan y dirprwy a'r athrawon fynediad i'r wybodaeth yn y swyddfa e.e. ffeiliau anghenion arbennig ac felly mae'r swyddfa ar agor yn ystod y dydd. Gan fod gwybodaeth eraill yn cael eu cadw ar y silffoedd mae risg o wybodaeth sensitif yn mynd i'r dwylo anghywir, roedd y Pennaeth yn ymwybodol o'r risgiau yma.

3.6 Defnyddir sachau coch i waredu data sensitif, mae'r sachau yn cael eu cadw mewn storfa na ddefnyddir bellach ond nid yw'r ystafell yn cloi, roedd y Pennaeth yn ymwybodol o'r risg o hyn.

- 3.7 Gwiriwyd tystiolaeth ar gyfer mathau gwahanol o ddata yn yr ysgol er mwyn sicrhau bod cyfnodau cadw'n unol â chanllawiau 'Information Management Toolkit for Schools' (01/02/2016). Nid oedd y Pennaeth yn ymwybodol o rai o'r cyfnodau cadw a drafodwyd. Fe'i hysbyswyd o'r canllaw newydd ac anfonwyd copi ohono i'w sylw yn dilyn yr ymweliad.
- 3.8 Nid oes gan yr ysgol Gynllun Argyfwng mewn lle er mwyn rheoli'r effaith petai gwybodaeth bersonol yn cael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf Diogelu Data.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau diogelwch gwybodaeth Ysgol Penybryn gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad a/neu'r Adran Addysg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Yr Adran Addysg i drafod gyda'r Rheolwr Gwybodaeth ynglŷn â'r angen i greu hyfforddiant priodol ar gyfer diogelu gwybodaeth gan gynnwys y Ddeddf Diogelu Data a'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth.
- Diweddarau Llawlyfr Staff i gynnwys gwybodaeth am ddiogelu data gan gynnwys cyfeiriad at y polisïau perthnasol a pharagraff yn crynhoi'r prif bwyntiau.
- Ychwanegu brawddeg i'r 'Ffurflen Casglu Gwybodaeth Disgyblion' yn nodi mai dim ond y ffurflenni sydd yn cael eu cwblhau sydd angen eu dychwelyd i sylw'r Pennaeth fel bod copi o'r hysbysiad preifatrwydd yn aros yn y cartref.
- Sefydlu trefniant i newid cyfrineiriau'n gyfnodol.
- Sicrhau bod data personol yn cael ei gadw yn ddiogel dan glo os yn bosibl.
- Sicrhau bod sachau dinistrio data yn cael eu cadw yn ddiogel dan glo os yn bosibl.
- Yr Adran Addysg i gyfeirio at y camau y dylid eu cymryd petai digwyddiad lle bu i wybodaeth bersonol gael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf yn y sesiwn hyfforddi.

**DIOGELWCH GWYBODAETH MEWN YSGOLION CYNRADD
YSGOL CRUD Y WERIN**

1. Cefndir

1.1 Mae'n rhaid i ysgolion gydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998, oherwydd eu bod yn prosesu data personol unigolion. Mae cofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn ofyniad statudol i sefydliadau sydd yn trafod gwybodaeth bersonol, mae peidio gwneud yn drosedd.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod Ysgolion Cynradd Gwynedd yn cydymffurfio â'r Ddeddf Diogelu Data a bod Penaethiaid, Athrawon, Staff Ategol a Llywodraethwyr yr Ysgolion yn ymwybodol o'u cyfrifoldebau parthed prosesu, cadw, diogelu a gwaredu gwybodaeth yn enwedig data personol sensitif. Detholwyd sampl o Ysgolion Cynradd yng Ngwynedd i'w harchwilio drwy ymweld â'r ysgolion i gynnal gwiriadau i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â phrif egwyddorion y Ddeddf Diogelu Data.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Nid oedd y Pennaeth wedi derbyn unrhyw hyfforddiant penodol ynglŷn â diogelu gwybodaeth nac unrhyw arweiniad mewn cyfarfodydd Penaethiaid yn ystod ei chyfnod fel Pennaeth. Dywedodd buasai hyfforddiant o fudd iddi a buasai'n ei weld fel cyfle i adnewyddu ei gwybodaeth. Mae Cydlynnydd TGCh yr ysgol wedi mynychu cwrs e-ddiogelwch allanol.
- 3.2 Mae cyfeiriad tuag at ffonau symudol a'r rhyngwrwyd yn Llawlyfr Staff yr ysgol ond nid oes arweiniad penodol ynglŷn â diogelu gwybodaeth.
- 3.3 Nid oes hysbysiad preifatrwydd yn cael ei baratoi yn yr ysgol ar gyfer y rhieni / gwarcheidwaid yn eu hysbysu o beth wneir gyda'r wybodaeth bersonol a gesglir. Fodd bynnag, amlygwyd bod hysbysiad preifatrwydd wedi ei gynnwys yn y 'Ffurflenni Casglu Gwybodaeth Disgyblion' sydd yn cael eu cwblhau ar gyfer pob disgybl newydd ac yn cael eu dychwelyd i'r Pennaeth.
- 3.4 Nid oes trefniant ar gyfer newid cyfrineiriau yn gyfnodol ar gyfer y system SIMS.
- 3.5 Gwiriwyd tystiolaeth ar gyfer mathau gwahanol o ddata yn yr ysgol er mwyn sicrhau bod cyfnodau cadw'n unol â chanllawiau 'Information Management Toolkit for Schools' (01/02/2016). Nid oedd y Pennaeth yn ymwybodol o rai o'r cyfnodau cadw a drafodwyd. Fe'i hysbyswyd o'r canllaw newydd ac anfonwyd copi ohono i'w sylw yn dilyn yr ymweliad.
- 3.6 Nid oes gan yr ysgol Gynllun Argyfwng mewn lle er mwyn rheoli'r effaith petai gwybodaeth bersonol yn cael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf Diogelu Data.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau diogelwch gwybodaeth Ysgol Crud y Werin gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad a/neu'r Adran Addysg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Yr Adran Addysg i drafod gyda'r Rheolwr Gwybodaeth ynglŷn â'r angen i greu hyfforddiant priodol ar gyfer diogelu gwybodaeth gan gynnwys y Ddeddf Diogelu Data a'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth.
- Diweddarau Llawlyfr Staff i gynnwys gwybodaeth am ddiogelu data gan gynnwys cyfeiriad at y polisiau perthnasol a pharagraff yn crynhoi'r prif bwyntiau.
- Ychwanegu brawddeg i'r 'Ffurflen Casglu Gwybodaeth Disgyblion' yn nodi mai dim ond y ffurflenni sydd yn cael eu cwblhau sydd angen eu dychwelyd i sylw'r Pennaeth fel bod copi o'r hysbysiad preifatrwydd yn aros yn y cartref.
- Sefydlu trefniant i newid cyfrineiriau'n gyfnodol.
- Yr Adran Addysg i gyfeirio at y camau y dylid eu cymryd petai digwyddiad lle bu i wybodaeth bersonol gael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf yn y sesiwn hyfforddi.

**DIOGELWCH GWYBODAETH MEWN YSGOLION CYNRADD
YSGOL PENISARWAEN**

1. Cefndir

1.1 Mae'n rhaid i ysgolion gydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998, oherwydd eu bod yn prosesu data personol unigolion. Mae cofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn ofyniad statudol i sefydliadau sydd yn trafod gwybodaeth bersonol, mae peidio gwneud yn drosedd.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod Ysgolion Cynradd Gwynedd yn cydymffurfio â'r Ddeddf Diogelu Data a bod Penaethiaid, Athrawon, Staff Ategol a Llywodraethwyr yr Ysgolion yn ymwybodol o'u cyfrifoldebau parthed prosesu, cadw, diogelu a gwaredu gwybodaeth yn enwedig data personol sensitif. Detholwyd sampl o Ysgolion Cynradd yng Ngwynedd i'w harchwilio drwy ymweld â'r ysgolion i gynnal gwiriadau i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â phrif egwyddorion y Ddeddf Diogelu Data.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Nid oedd Polisi Gwrth Fwlio Technolegol yn weithredol yn yr ysgol ac nid oedd modd dod o hyd i Bolisi Tynnu Lluniau ar ddiwrnod yr archwiliad er bod trefniadau yn weithredol a phawb yn ymwybodol o'r gofynion. Yn dilyn yr ymweliad, mae'r Pennaeth am gyflwyno'r polisiau i'r Llywodraethwyr yn y cyfarfod nesaf i'w hadolygu gyda'r bwriad o'u mabwysiadu yn y dyfodol agos.

3.2 Roedd y Pennaeth wedi cychwyn gweithio yn yr ysgol ychydig wythnosau cyn yr ymweliad, nid oedd wedi derbyn hyfforddiant ffurfiol, dywedodd y buasai cyflwyniad cyffredinol o fudd.

3.3 Nid oedd llawlyfr ar gyfer staff yn yr ysgol.

3.4 Nid oes hysbysiad preifatrwydd yn cael ei baratoi yn yr ysgol ar gyfer y rhieni / gwarcheidwaid yn eu hysbysu o beth wneir gyda'r wybodaeth bersonol a gesglir. Fodd bynnag, amlygwyd bod hysbysiad preifatrwydd wedi ei gynnwys yn y 'Ffurflenni Casglu Gwybodaeth Disgyblion' sydd yn cael eu cwblhau ar gyfer pob disgybl newydd ac yn cael eu dychwelyd i'r Pennaeth.

3.5 Nid oes trefniant ar gyfer newid cyfrineiriau yn gyfnodol ar gyfer systemau a ddefnyddir yn yr ysgol e.e. serfer yr ysgol, SIMS.

3.6 Gwiriwyd tystiolaeth ar gyfer mathau gwahanol o ddata yn yr ysgol er mwyn sicrhau bod cyfnodau cadw'n unol â chanllawiau 'Information Management Toolkit for Schools' (01/02/2016). Nid oedd y Pennaeth yn ymwybodol o rai o'r cyfnodau cadw a drafodwyd. Fe'i hysbyswyd o'r canllaw newydd ac anfonwyd copi ohono i'w sylw yn dilyn yr ymweliad.

3.7 Nid oes gan yr ysgol Gynllun Argyfwng mewn lle er mwyn rheoli'r effaith petai gwybodaeth bersonol yn cael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf Diogelu Data.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau diogelwch gwybodaeth Ysgol Penisarwaen gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad a/neu'r Adran Addysg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Mabwysiadu Polisi Gwrth Fwlio Technolegol a Pholisi Tynnu Lluniau.
- Yr Adran Addysg i drafod gyda'r Rheolwr Gwybodaeth ynglŷn â'r angen i greu hyfforddiant priodol ar gyfer diogelu gwybodaeth gan gynnwys y Ddeddf Diogelu Data a'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth.
- Llunio Llawlyfr Staff gan sicrhau ei fod yn cynnwys gwybodaeth am ddiogelu data gan gynnwys cyfeiriad at y polisiau perthnasol a pharagraff yn crynhoi'r prif bwyntiau.
- Ychwanegu brawddeg i'r 'Ffurflen Casglu Gwybodaeth Disgyblion' yn nodi mai dim ond y ffurflenni sydd yn cael eu cwblhau sydd angen eu dychwelyd i sylw'r Pennaeth fel bod copi o'r hysbysiad preifatrwydd yn aros yn y cartref.
- Sefydlu trefniant i newid cyfrineiriau'n gyfnodol.
- Yr Adran Addysg i gyfeirio at y camau y dylid eu cymryd petai digwyddiad lle bu i wybodaeth bersonol gael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf yn y sesiwn hyfforddi.

**DIOGELWCH GWYBODAETH MEWN YSGOLION CYNRADD
YSGOL BRO LLEU**

1. Cefndir

- 1.1 Mae'n rhaid i ysgolion gydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998, oherwydd eu bod yn prosesu data personol unigolion. Mae cofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn ofyniad statudol i sefydliadau sydd yn trafod gwybodaeth bersonol, mae peidio gwneud yn drosedd.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod Ysgolion Cynradd Gwynedd yn cydymffurfio â'r Ddeddf Diogelu Data a bod Penaethiaid, Athrawon, Staff Ategol a Llywodraethwyr yr Ysgolion yn ymwybodol o'u cyfrifoldebau parthed prosesu, cadw, diogelu a gwaredu gwybodaeth yn enwedig data personol sensitif. Detholwyd sampl o Ysgolion Cynradd yng Ngwynedd i'w harchwilio drwy ymweld â'r ysgolion i gynnal gwiriadau i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â phrif egwyddorion y Ddeddf Diogelu Data.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Nid oedd y Pennaeth wedi derbyn hyfforddiant ffurfiol ynglŷn â diogelu gwybodaeth nac unrhyw arweiniad mewn cyfarfodydd Penaethiaid yn ystod ei gyfnod fel Pennaeth. Nid oedd yn ymwybodol bod y staff wedi derbyn unrhyw hyfforddiant ychwaith.
- 3.2 Mae gan yr ysgol Lawlyfr Staff ond nid oes unrhyw gyfeiriad tuag at ddiogelwch gwybodaeth wedi ei gynnwys ynddo. Mae'r Pennaeth yn awyddus i ail edrych ar y llawlyfr ac efallai diweddarau rhai meysydd ohono.
- 3.3 Nid oes hysbysiad preifatrwydd yn cael ei baratoi yn yr ysgol ar gyfer y rhieni / gwarcheidwaid yn eu hysbysu o beth wneir gyda'r wybodaeth bersonol a gesglir. Fodd bynnag, amlygwyd bod hysbysiad preifatrwydd wedi ei gynnwys yn y 'Ffurflenni Casglu Gwybodaeth Disgyblion' sydd yn cael eu cwblhau ar gyfer pob disgybl newydd ac yn cael eu dychwelyd i'r Pennaeth.
- 3.4 Nid oes trefniant ar gyfer newid cyfrineiriau yn gyfnodol ar gyfer systemau a ddefnyddir yn yr ysgol e.e. serfer yr ysgol, SIMS.
- 3.5 Gwiriwyd tystiolaeth ar gyfer mathau gwahanol o ddata yn yr ysgol er mwyn sicrhau bod cyfnodau cadw'n unol â chanllawiau 'Information Management Toolkit for Schools' (01/02/2016). Nid oedd y Pennaeth yn ymwybodol o rai o'r cyfnodau cadw a drafodwyd. Fe'i hysbyswyd o'r canllaw newydd ac anfonwyd copi ohono i'w sylw yn dilyn yr ymweliad.
- 3.6 Nid oes gan yr ysgol Gynllun Argyfwng mewn lle er mwyn rheoli'r effaith petai gwybodaeth bersonol yn cael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf Diogelu Data.

4. Barn yr Archwiliad

- (B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau diogelwch gwybodaeth Ysgol Bro Lleu gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad a/neu'r Adran Addysg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:**

- Yr Adran Addysg i drafod gyda'r Rheolwr Gwybodaeth ynglŷn â'r angen i greu hyfforddiant priodol ar gyfer diogelu gwybodaeth gan gynnwys y Ddeddf Diogelu Data a'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth.
- Diweddarau Llawlyfr Staff i gynnwys gwybodaeth am ddiogelu data gan gynnwys cyfeiriad at y polisiau perthnasol a pharagraff yn crynhoi'r prif bwyntiau.
- Ychwanegu brawddeg i'r 'Ffurflen Casglu Gwybodaeth Disgyblion' yn nodi mai dim ond y ffurflenni sydd yn cael eu cwblhau sydd angen eu dychwelyd i sylw'r Pennaeth fel bod copi o'r hysbysiad preifatrwydd yn aros yn y cartref.
- Sefydlu trefniant i newid cyfrineiriau'n gyfnodol.
- Yr Adran Addysg i gyfeirio at y camau y dylid eu cymryd petai digwyddiad lle bu i wybodaeth bersonol gael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf yn y sesiwn hyfforddi.

**DIOGELWCH GWYBODAETH MEWN YSGOLION CYNRADD
YSGOL SARN BACH**

1. Cefndir

1.1 Mae'n rhaid i ysgolion gydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998, oherwydd eu bod yn prosesu data personol unigolion. Mae cofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn ofyniad statudol i sefydliadau sydd yn trafod gwybodaeth bersonol, mae peidio gwneud yn drosedd.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod Ysgolion Cynradd Gwynedd yn cydymffurfio â'r Ddeddf Diogelu Data a bod Penaethiaid, Athrawon, Staff Ategol a Llywodraethwyr yr Ysgolion yn ymwybodol o'u cyfrifoldebau parthed prosesu, cadw, diogelu a gwaredu gwybodaeth yn enwedig data personol sensitif. Detholwyd sampl o Ysgolion Cynradd yng Ngwynedd i'w harchwilio drwy ymweld â'r ysgolion i gynnal gwiriadau i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â phrif egwyddorion y Ddeddf Diogelu Data.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Nid yw'r Pennaeth wedi mynychu cwrs ffurfiol mewn perthynas â diogelu gwybodaeth, er hyn maent wedi derbyn briff ar rai elfennau o ddiogelu gwybodaeth mewn cyfarfodydd Penaethiaid. Nid yw'r staff wedi derbyn hyfforddiant ond maent yn ymwybodol o bolisiau'r ysgol. Yn ogystal, mae rhai ohonynt yn aelod o'r Corff Llywodraethol sydd yn cymeradwyo'r polisiau.

3.2 Mae gan yr ysgol Lawlyfr Staff sydd yn cyfeirio at 'Bolisi Rhyngwrwd' yr ysgol yn ogystal â chynnwys paragraff yn crynhoi'r prif bwyntiau ohono. Nid oedd cyfeiriad arall at ddiogelwch gwybodaeth.

3.3 Nid oes hysbysiad preifatrwydd yn cael ei baratoi yn yr ysgol ar gyfer y rhieni / gwarcheidwaid yn eu hysbysu o beth wneir gyda'r wybodaeth bersonol a gesglir. Fodd bynnag, amlygwyd bod hysbysiad preifatrwydd wedi ei gynnwys yn y 'Ffurflenni Casglu Gwybodaeth Disgyblion' sydd yn cael eu cwblhau ar gyfer pob disgybl newydd ac yn cael eu dychwelyd i'r Pennaeth.

3.4 Nid oes trefniant ar gyfer newid cyfrineiriau yn gyfnodol ar gyfer systemau a ddefnyddir yn yr ysgol e.e. serfer yr ysgol, SIMS.

3.5 Gwiriwyd tystiolaeth ar gyfer mathau gwahanol o ddata yn yr ysgol er mwyn sicrhau bod cyfnodau cadw'n unol â chanllawiau 'Information Management Toolkit for Schools' (01/02/2016). Nid oedd y Pennaeth yn ymwybodol o rai o'r cyfnodau cadw a drafodwyd. Fe'i hysbyswyd o'r canllaw newydd ac anfonwyd copi ohono i'w sylw yn dilyn yr ymweliad.

3.6 Nid oes gan yr ysgol Gynllun Argyfwng mewn lle er mwyn rheoli'r effaith petai gwybodaeth bersonol yn cael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf Diogelu Data.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau diogelwch gwybodaeth Ysgol Sarn Bach gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad a/neu'r Adran Addysg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Yr Adran Addysg i drafod gyda'r Rheolwr Gwybodaeth ynglŷn â'r angen i greu hyfforddiant priodol ar gyfer diogelu gwybodaeth gan gynnwys y Ddeddf Diogelu Data a'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth.
- Diweddarau Llawlyfr Staff i gynnwys gwybodaeth am ddiogelu data gan gynnwys cyfeiriad at y polisiau perthnasol a pharagraff yn crynhoi'r prif bwyntiau.
- Ychwanegu brawddeg i'r 'Ffurflen Casglu Gwybodaeth Disgyblion' yn nodi mai dim ond y ffurflenni sydd yn cael eu cwblhau sydd angen eu dychwelyd i sylw'r Pennaeth fel bod copi o'r hysbysiad preifatrwydd yn aros yn y cartref.
- Sefydlu trefniant i newid cyfrineiriau'n gyfnodol.
- Yr Adran Addysg i gyfeirio at y camau y dylid eu cymryd petai digwyddiad lle bu i wybodaeth bersonol gael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf yn y sesiwn hyfforddi.

**DIOGELWCH GWYBODAETH MEWN YSGOLION CYNRADD
YSGOL DINAS MAWDDWY**

1. Cefndir

- 1.1 Mae'n rhaid i ysgolion gydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998, oherwydd eu bod yn prosesu data personol unigolion. Mae cofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn ofyniad statudol i sefydliadau sydd yn trafod gwybodaeth bersonol, mae peidio gwneud yn drosedd.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod Ysgolion Cynradd Gwynedd yn cydymffurfio â'r Ddeddf Diogelu Data a bod Penaethiaid, Athrawon, Staff Ategol a Llywodraethwyr yr Ysgolion yn ymwybodol o'u cyfrifoldebau parthed prosesu, cadw, diogelu a gwaredu gwybodaeth yn enwedig data personol sensitif. Detholwyd sampl o Ysgolion Cynradd yng Ngwynedd i'w harchwilio drwy ymweld â'r ysgolion i gynnal gwiriadau i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â phrif egwyddorion y Ddeddf Diogelu Data.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Yn ystod yr archwiliad, yn gyffredinol, daeth i'r amlwg bod hyfforddiant ar ddiogelu gwybodaeth heb ei ddarparu ar gyfer Penaethiaid a staff ysgolion.
- 3.2 Nid oedd cyfeiriad tuag at ddiogelu gwybodaeth yn Llawlyfr Staff yr ysgol, erbyn hyn mae'r Pennaeth wedi ychwanegu'r polisi Cadw Cofnodion gan gynnwys nodiadau arweiniol ar y Ddeddf Gwarchod data 1998. Fodd bynnag, nid oes elfennau eraill o ddiogelwch gwybodaeth yn cael eu crynhoi a'u cynnwys yn y llawlyfr.
- 3.3 Nid oes hysbysiad preifatrwydd yn cael ei baratoi yn yr ysgol ar gyfer y rhieni / gwarcheidwaid yn eu hysbysu o beth wneir gyda'r wybodaeth bersonol a gesglir. Fodd bynnag, amlygwyd bod hysbysiad preifatrwydd wedi ei gynnwys yn y 'Ffurflenni Casglu Gwybodaeth Disgyblion' sydd yn cael eu cwblhau ar gyfer pob disgybl newydd ac yn cael eu dychwelyd i'r Pennaeth.
- 3.4 Nid oes trefniant ar gyfer newid cyfrineiriau yn gyfnodol ar gyfer systemau a ddefnyddir yn yr ysgol e.e. serfer yr ysgol, SIMS.
- 3.5 Gwiriwyd tystiolaeth ar gyfer mathau gwahanol o ddata yn yr ysgol er mwyn sicrhau bod cyfnodau cadw'n unol â chanllawiau 'Information Management Toolkit for Schools' (01/02/2016). Nid oedd y Pennaeth yn ymwybodol o rai o'r cyfnodau cadw a drafodwyd. Fe'i hysbyswyd o'r canllaw newydd ac anfonwyd copi ohono i'w sylw yn dilyn yr ymweliad.
- 3.6 Nid oes gan yr ysgol Gynllun Argyfwng mewn lle er mwyn rheoli'r effaith petai gwybodaeth bersonol yn cael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf Diogelu Data.

4. Barn yr Archwiliad

- (B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau diogelwch gwybodaeth Ysgol Dinas Mawddwy gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad a/neu'r Adran Addysg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:**

- Yr Adran Addysg i drafod gyda'r Rheolwr Gwybodaeth ynglŷn â'r angen i greu hyfforddiant priodol ar gyfer diogelu gwybodaeth gan gynnwys y Ddeddf Diogelu Data a'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth.
- Diweddarau Llawlyfr Staff i gynnwys gwybodaeth am ddiogelu data gan gynnwys cyfeiriad at y polisiau perthnasol a pharagraff yn crynhoi'r prif bwyntiau.
- Ychwanegu brawddeg i'r 'Ffurflen Casglu Gwybodaeth Disgyblion' yn nodi mai dim ond y ffurflenni sydd yn cael eu cwblhau sydd angen eu dychwelyd i sylw'r Pennaeth fel bod copi o'r hysbysiad preifatrwydd yn aros yn y cartref.
- Sefydlu trefniant i newid cyfrineiriau'n gyfnodol.
- Yr Adran Addysg i gyfeirio at y camau y dylid eu cymryd petai digwyddiad lle bu i wybodaeth bersonol gael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf yn y sesiwn hyfforddi.

**DIOGELWCH GWYBODAETH MEWN YSGOLION CYNRADD
YSGOL EDMWND PRYS**

1. Cefndir

1.1 Mae'n rhaid i ysgolion gydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998, oherwydd eu bod yn prosesu data personol unigolion. Mae cofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn ofyniad statudol i sefydliadau sydd yn trafod gwybodaeth bersonol, mae peidio gwneud yn drosedd.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod Ysgolion Cynradd Gwynedd yn cydymffurfio â'r Ddeddf Diogelu Data a bod Penaethiaid, Athrawon, Staff Ategol a Llywodraethwyr yr Ysgolion yn ymwybodol o'u cyfrifoldebau parthed prosesu, cadw, diogelu a gwaredu gwybodaeth yn enwedig data personol sensitif. Detholwyd sampl o Ysgolion Cynradd yng Ngwynedd i'w harchwilio drwy ymweld â'r ysgolion i gynnal gwiriadau i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â phrif egwyddorion y Ddeddf Diogelu Data.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Nid yw'r Pennaeth wedi derbyn hyfforddiant ffurfiol yn ymwneud â diogelu gwybodaeth, nac unrhyw arweiniad penodol mewn cyfarfodydd penaethiaid ychwaith, dywedodd y buasai hyfforddiant yn fuddiol.

3.2 Mae gan yr ysgol Lawlyfr Staff sydd yn cyfeirio at safleoedd cymdeithasol a'r angen i beidio cadw na defnyddio ffonau symudol yn y dosbarthiadau a.y.b. Fodd bynnag, nid oes elfennau eraill o ddiogelwch gwybodaeth yn cael eu crynhoi a'u cynnwys yn y llawlyfr.

3.3 Nid oes trefniant ar gyfer newid cyfrineiriau yn gyfnodol ar gyfer systemau a ddefnyddir yn yr ysgol e.e. serfer yr ysgol, system SIMS.

3.4 Gwiriwyd tystiolaeth ar gyfer mathau gwahanol o ddata yn yr ysgol er mwyn sicrhau bod cyfnodau cadw'n unol â chanllawiau 'Information Management Toolkit for Schools' (01/02/2016). Nid oedd y Pennaeth yn ymwybodol o rai o'r cyfnodau cadw a drafodwyd.

3.5 Nid oes gan yr ysgol Gynllun Argyfwng mewn lle er mwyn rheoli'r effaith petai gwybodaeth bersonol yn cael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf Diogelu Data.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau diogelwch gwybodaeth Ysgol Edmwnd Prys gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad a/neu'r Adran Addysg wedi ymrwmo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Yr Adran Addysg i drafod gyda'r Rheolwr Gwybodaeth ynglŷn â'r angen i greu hyfforddiant priodol ar gyfer diogelu gwybodaeth gan gynnwys y Ddeddf Diogelu Data a'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth.
- Diweddarau Llawlyfr Staff i gynnwys gwybodaeth am ddiogelu data gan gynnwys cyfeiriad at y polisiau perthnasol a pharagraff yn crynhoi'r prif bwyntiau.
- Sefydlu trefniant i newid cyfrineiriau'n gyfnodol.

- Yr Adran Addysg i gyfeirio at y camau y dylid eu cymryd petai digwyddiad lle bu i wybodaeth bersonol gael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf yn y sesiwn hyfforddi.

**DIOGELWCH GWYBODAETH MEWN YSGOLION CYNRADD
YSGOL BRO HEDD WYN**

1. Cefndir

1.1 Mae'n rhaid i ysgolion gydymffurfio â Deddf Diogelu Data 1998, oherwydd eu bod yn prosesu data personol unigolion. Mae cofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn ofyniad statudol i sefydliadau sydd yn trafod gwybodaeth bersonol, mae peidio gwneud yn drosedd.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod Ysgolion Cynradd Gwynedd yn cydymffurfio â'r Ddeddf Diogelu Data a bod Penaethiaid, Athrawon, Staff Ategol a Llywodraethwyr yr Ysgolion yn ymwybodol o'u cyfrifoldebau parthed prosesu, cadw, diogelu a gwaredu gwybodaeth yn enwedig data personol sensitif. Detholwyd sampl o Ysgolion Cynradd yng Ngwynedd i'w harchwilio drwy ymweld â'r ysgolion i gynnal gwiriadau i sicrhau eu bod yn cydymffurfio â phrif egwyddorion y Ddeddf Diogelu Data.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Yn ystod yr archwiliad, yn gyffredinol, daeth i'r amlwg bod hyfforddiant ar ddiogelu gwybodaeth heb ei ddarparu ar gyfer Penaethiaid a staff ysgolion.
- 3.2 Mae gan yr ysgol Lawlyfr Staff, sydd yn cyfeirio at ddiogelwch technolegol h.y. ni ddylid defnyddio ffônau symudol yn y dosbarth, fodd bynnag nid oedd canllaw arall yn y llawlyfr yn ymwneud â diogelu data.
- 3.3 Nid oes hysbysiad preifatrwydd yn cael ei baratoi yn yr ysgol ar gyfer y rhieni / gwarcheidwaid yn eu hysbysu o beth wneir gyda'r wybodaeth bersonol a gesglir. Fodd bynnag, amlygwyd bod hysbysiad preifatrwydd wedi ei gynnwys yn y 'Ffurflenni Casglu Gwybodaeth Disgyblion' sydd yn cael eu cwblhau ar gyfer pob disgybl newydd ac yn cael eu dychwelyd i'r Pennaeth.
- 3.4 Nid oes trefniant ar gyfer newid cyfrineiriau yn gyfnodol ar gyfer systemau a ddefnyddir yn yr ysgol e.e. serfer yr ysgol, system SIMS.
- 3.5 Mae'r ysgol yn cadw llawer o wybodaeth bersonol am ddisgyblion, gwelwyd nad oedd y wybodaeth yma yn cael ei gadw dan glo ond fe hysbyswyd y Pennaeth o hyn yn ystod y cyfarfod a sicrhawyd y buasai'r wybodaeth yn cael ei drosglwyddo i ddrôr sydd yn cloi. Yn ogystal, roedd sach coch sydd yn cael ei ddefnyddio ar gyfer dinistrio data sensitif ar ei hanner yn ystafell y Pennaeth, nid oedd yn cael ei gadw dan glo tra ar ei hanner, mynegodd y Pennaeth y byddai yn ceisio gwneud lle mewn cwpwrdd oedd yn cloi o hyn allan.
- 3.6 Gwiriwyd tystiolaeth ar gyfer mathau gwahanol o ddata yn yr ysgol er mwyn sicrhau bod cyfnodau cadw'n unol â chanllawiau 'Information Management Toolkit for Schools' (01/02/2016). Nid oedd y Pennaeth yn ymwybodol o rai o'r cyfnodau cadw a drafodwyd. Fe'i hysbyswyd o'r canllaw newydd ac anfonwyd copi ohono i'w sylw.
- 3.7 Nid oes gan yr ysgol Gynllun Argyfwng mewn lle er mwyn rheoli'r effaith petai gwybodaeth bersonol yn cael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf Diogelu Data.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau diogelwch gwybodaeth Ysgol Bro Hedd Wyn gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae'r sefydliad a/neu'r Adran Addysg wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Yr Adran Addysg i drafod gyda'r Rheolwr Gwybodaeth ynglŷn â'r angen i greu hyfforddiant priodol ar gyfer diogelu gwybodaeth gan gynnwys y Ddeddf Diogelu Data a'r Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth.
- Diweddarau Llawlyfr Staff i gynnwys gwybodaeth am ddiogelu data gan gynnwys cyfeiriad at y polisiau perthnasol a pharagraff yn crynhoi'r prif bwyntiau.
- Ychwanegu brawddeg i'r 'Ffurflen Casglu Gwybodaeth Disgyblion' yn nodi mai dim ond y ffurflenni sydd yn cael eu cwblhau sydd angen eu dychwelyd i sylw'r Pennaeth fel bod copi o'r hysbysiad preifatrwydd yn aros yn y cartref.
- Sefydlu trefniant i newid cyfrineiriau'n gyfnodol.
- Sicrhau bod data personol yn cael ei gadw yn ddiogel dan glo os yn bosibl.
- Sicrhau bod sachau dinistrio data yn cael eu cadw yn ddiogel dan glo os yn bosibl.
- Yr Adran Addysg i gyfeirio at y camau y dylid eu cymryd petai digwyddiad lle bu i wybodaeth personol gael ei ddatgelu'n groes i'r Ddeddf yn y sesiwn hyfforddi.

MODELU'R GWEITHLU -YSGOL LLANLLECHID ADDYSG

Cefndir

Corff Llywodraethol ysgol sy'n gyfrifol am reoli a rhedeg yr ysgol a rhoddir pwerau dirprwyedig i'r Pennaeth i allu rhedeg yr ysgol o ddydd i ddydd. Mae hawliau'r Pennaeth o ran penderfyniadau ariannol wedi ei bennu gan y Corff Llywodraethol a dylid fod wedi ei gofnodi o fewn polisi'r ysgol. Cyfrifoldeb y Pennaeth yw adrodd i'r Corff Llywodraethol yn gyson ar sefyllfa ariannol yr ysgol ac unrhyw fater sy'n effeithio'r sefyllfa hwnnw. Mae'r Corff Llywodraethol yn gyfrifol am bennu gweithdrefnau i weinyddu gweithgareddau personél, gan gynnwys penodiadau, terfyniadau a dyrchafiadau.

Bwriad yr Archwiliad

Sicrhau fod trefniadau priodol mewn lle ar gyfer modelu'r gweithlu mewn ysgolion cynradd yng Ngwynedd, er mwyn lliniaru risgiau yn unol â pholisïau a gweithdrefnau perthnasol.

Cwmpas yr Archwiliad

Dethol sampl o ysgolion cynradd o wahanol faint ac o wahanol ardaloedd yng Ngwynedd gan ymweld â hwy i'w harchwilio ar gyfer yr archwiliad.

Prif Ddarganfyddiadau

Ymddengys bod trefniadau modelu'r gweithlu da yn bodoli yn Ysgol Llanllechid gydag athrawon yn derbyn amser CPA priodol, cyflogau athrawon yn cael eu hadolygu'n flynyddol, amser y Pennaeth yn cael ei neilltuo'n briodol ar gyfer amser rheoli ac arwain a bod rheolaeth gyllidebol da yn bodoli.

Nid oedd pob swydd ddisgrifiad staff dysgu a archwiliwyd yn yr ysgol wedi eu harwyddo gan y Pennaeth ac nid oedd pob swydd ddisgrifiad Cymhorthydd a archwiliwyd yn ymddangos wedi eu dyddio'n briodol. Golyga hyn nad oedd yn bosibl cadarnhau dyddiad yr adolygwyd rhai o'r swydd ddisgrifiadau. Fodd bynnag, derbyniwyd cadarnhad gan y Pennaeth bod swydd ddisgrifiadau'r staff yn cael eu hadolygu'n rheolaidd.

Roedd swydd ddisgrifiadau'r athrawon yn cynnwys manylion megis dyletswyddau gwaith, cyfrifoldebau penodol a chyfrifoldebau arweinydd cwricwlaidd yn unol â'r disgwyl. Fodd bynnag, pan gymharwyd swydd ddisgrifiadau rhai o'r athrawon i'r copi generig o swydd ddisgrifiad sy'n bodoli gan yr Adran Addysg ar gyfer athro/athrawes gwelwyd efallai bod lle i ychwanegu mwy o gymalau perthnasol i'w swydd ddisgrifiadau. Er hynny, fe welwyd bod swydd ddisgrifiad un o'r athrawon yn cynnwys y cymalau perthnasol a nodir ar gopi generig o swydd ddisgrifiad athro/athrawes. Byddai'n ymarfer da cymharu swydd ddisgrifiadau cyfredol y Pennaeth, Dirprwy ag athrawon yr ysgol yn erbyn y swydd ddisgrifiadau generig, er mwyn canfod os oes budd ychwanegu rhai cymalau newydd i swydd ddisgrifiadau cyfredol y Pennaeth, Dirprwy a'r athrawon.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol yn nhrefniadau modelu'r gweithlu yn Ysgol Llanllechid gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- Dylid sicrhau bod swydd ddisgrifiadau'r gweithwyr a gedwir ar ffeil yn yr ysgol i gyd wedi eu harwyddo a'u dyddio'n briodol.
- Byddai'n ymarfer da pe byddai'r Pennaeth yn cymharu swydd ddisgrifiad generig yr Adran Addysg ar gyfer Pennaeth, Dirprwy ac athro/athrawes, er mwyn eu cymharu â swydd ddisgrifiadau cyfredol y Pennaeth, Dirprwy ac athrawon yr ysgol, er mwyn adnabod cymalau ychwanegol y dylid ystyried eu hychwanegu i'r swydd ddisgrifiadau cyfredol.

**GWASANAETH Y CRWNER
TÎM ARWEINYDDIAETH**

1. Cefndir

1.1 Swyddogion annibynnol barnwrol yw Crwneriaid, sydd fel rheol yn gyfreithiwr neu feddyg. Mae Crwneriaid yn gyfrifol am ymchwilio i farwolaethau dan amgylchiadau penodol megis os oedd y farwolaeth yn dreisgar, annaturiol, yn sydyn neu heb eglurhad. Caiff Crwneriaid eu hapwyntio a'u talu gan yr Awdurdod Lleol perthnasol. Mae rhanbarth Crwner Gogledd Orllewin Cymru yn cwmpasu awdurdodau Gwynedd ac Ynys Môn, gyda Chyngor Gwynedd yn arwain ac yna'n hawlio canran o'r costau yn ôl gan Gyngor Ynys Môn.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod trefniadau priodol dros weinyddiaeth Gwasanaeth y Crwner a bod unrhyw ad-daliadau sydd yn ddyledus i'r Cyngor gan Ynys Môn yn cael eu derbyn. Cyflawnwyd hyn drwy adolygu trafodion y cyfriflyfr ariannol am y flwyddyn ariannol 2014-15 a 2015-16 gan gynnwys gwirio anfonebau a broseswyd, cywirdeb ac amllder ceisiadau ad-daliadau cyfrif imprest, taliadau cyflogaeth a lwfansau ynghyd ag ad-daliadau incwm.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Nid yw cyflog y Crwner, ac felly lwfans y dirprwy, wedi cael ei adolygu yn flynyddol yn unol â Chylchlythyr y Crwner Rhif 51 (14/04/11). Ers cyhoeddi'r Cylchlythyr mae Deddf Crwneriaid 2009 wedi cyflwyno newidiadau sylweddol, ond nid yw'r cylchlythyr wedi ei ddiwygio. Yn sgil anghydfod rhwng Chymdeithas Llywodraeth Leol a Chymdeithas y Crwneriaid ynglŷn â sail gosod cyflogau, nid yw'n briodol i'r Cyngor adolygu cyflog y Crwner ar hyn o bryd.
- 3.2 Bod anfonebau wedi eu talu gan y Cyngor ar gyfer offer swyddfa i'r Crwner, megis toners, er bod y Crwner yn derbyn lwfans o £2,349 yn fisol ar gyfer costau swyddfa. Ni dderbyniwyd eglurhad pam nad yw'r costau yma yn gynwysedig yn y lwfans, ac nid oes prawf bod y nwyddau yma yn cael eu defnyddio ar gyfer dyletswyddau y Crwner yn unig.
- 3.3 Diffyg cynnal gwiriadau priodol ar anfonebau trefnwyr angladdau.
- 3.4 Er gwaethaf llythyr gan y Cyngor, dyddiedig 28/03/14, sy'n gosod cyfarwyddiadau anfonebu clir i drefnwyr angladdau sy'n cyflenwi gwasanaeth i'r Crwner, gwelwyd eu bod yn parhau i gyfeirio eu hanfonebau at y Crwner yn hytrach na Chyngor Gwynedd, gall hyn arwain at fethiant ar ran y Cyngor i hawlio nôl yr elfen TAW.
- 3.5 Nid yw'r Cyngor yn gwirio priodoldeb taliadau'r Crwner i dystion a rheithwyr ar gyfer mynychu cwest a gaiff eu hawlio yn ôl drwy'r cyfrif imprest. Caiff y taliadau eu cysoni gyda'r cyfrif banc ond ni wirir y symiau a dalwyd e.e. lwfans dros nos, teithio, colled incwm ayb. Darganfuwyd fod y Crwner yn cynnal gwiriadau boddhaol ac yn hawlio pob gwariant a wneir beth bynnag, ond y Cyngor fydd ar ei golled petai taliadau amhriodol yn cael eu gwneud.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yng ngweinyddiaeth Gwasanaeth y Crwner. Mae'r gwasanaeth wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Cynnal adolygiad o'r taliadau costau swyddfa mae'r Crwner yn gymwys i'w derbyn.
- Gwirio pob anfoneb am gywirdeb a phriodoldeb.
- Ail anfon llythyr, dyddiedig 28/03/14, sy'n gofyn i drefnwyr angladdau sy'n cyflenwi gwasanaeth i'r Crwner, i gyfeirio eu hanfonebau at Gyngor Gwynedd d/o y Crwner, fel gall y Cyngor hawlio'r elfen TAW yn ôl gan Cyllid a Thollau EH.
- Sefydlu trefn o wirio'r ceisiadau imprest er mwyn sicrhau bod y costau talwyd yn cydfynd â'r '*Coroners Allowances, Fees and Expenses Regulations 2013*'.

TRETH CYNGOR – GOSTYNGIADAU AC EITHRIADAU (POBL)
CYLLID

1. Cefndir

1.1 Mae cyfrifoldeb ar drigolion y sir i gyfrannu tuag at gostau cynnal gwasanaethau lleol drwy dalu Treth Cyngor, ac mae'r swm sy'n daladwy yn ddibynnol ar ba fand y mae'r eiddo ynddo. Mae'r bandiau hynny yn cael eu pennu gan yr Asiantaeth Brisio. Fodd bynnag, mae polisïau a rheoliadau yn bodoli sydd yn adnabod amgylchiadau arbennig ble na fyddai'n briodol i breswylwyr dalu'r Dreth Cyngor yn llawn. Mae rheoliadau 'Council Tax (Administration and Enforcement) Regulations 1992' yn nodi y dylid caniatáu gostyngiad neu eithriad Treth Cyngor os oes tybiaeth ei fod yn berthnasol h.y. os nad oes dim gwybodaeth i'r gwrthwyneb. Er mwyn sicrhau priodoldeb yn y maes yma, mae'n hanfodol bod mesurau cadarn yn cael eu gweithredu i adolygu ceisiadau am ostyngiad neu eithriad o'r dreth, a hynny wrth asesu'r cais gwreiddiol a ble bo'n briodol, drwy gynnal gwiriadau cyfnodol er mwyn sicrhau fod yr amgylchiadau penodol yn parhau.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod rheolaethau priodol wedi eu sefydlu ar gyfer caniatáu ac adolygu gostyngiadau ac eithriadau Treth Cyngor ar gyfer unigolion. Roedd yr archwiliad yn cwmpasu cynnal adolygiad o ostyngiadau ac eithriadau Treth Cyngor ar gyfer unigolion drwy wirio'r ddogfennaeth gefnogol ar gyfer eu sefydlu yn ogystal â'r trefniadau adolygu sydd yn bodoli er mwyn sicrhau eu priodoldeb. Nid oedd yr archwiliad yn cwmpasu gostyngiadau ac eithriadau Treth Cyngor sy'n deillio o natur yr adeilad.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Derbyniwyd adroddiad o ostyngiadau ac eithriadau Treth Cyngor, dyddiedig 11 Ebrill 2016. Roedd cyfanswm o 21,940 achos ar yr adroddiad, gydag oddeutu 80% o'r achosion hynny yn ostyngiad person sengl. Archwiliwyd 40 o'r cyfrifon, gan sicrhau bod ystod o'r gwahanol gategoriâu o ostyngiad / eithriad o fewn y sampl. O'r sampl a ddetholwyd, dim ond 1 cyfrif a amlygwyd ble mae amheuaeth os yw'r gostyngiad yn parhau i fod yn ddilys. Cytunodd y swyddogion cyfrifol bod y cyfrif hwn angen sylw, ac yn dilyn hynny fe drafodwyd y dylid rhoi sylw i 9 cyfrif pellach o'r un categori, sef gostyngiad myfyrwyr, a oedd y tu hwnt i'r sampl gwreiddiol.

3.2 Nid yw llawlyfr gweithdrefnau'r gwasanaeth yn gyfredol, ond gwelwyd bod staff yn cael eu diweddarau'n rheolaidd am unrhyw newidiadau a fyddai'n effeithio'u dyletswyddau gwaith. O ystyried hynny a'r ffaith y byddai'r newidiadau wedi eu hadlewyrchu o fewn paramedrau'r system ble bo'n berthnasol, cytunwyd nad oes risg yma o gamarwain staff.

4. Barn yr Archwiliad

(A) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd o briodoldeb yn nhrefniadau Treth Cyngor – Gostyngiadau ac Eithriadau (Pobl) gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol, a'u bod wedi eu dilyn.

TRETHI BUSNES – GOSTYNGIADAU ELUSENNAU CYLLID

1. Cefndir

1.1 Codir Trethi Busnes ar y rhan fwyaf o eiddo annomestig, er enghraifft siopau, swyddfeydd, tai bwyta a ffatrïoedd, sydd yn cyfrannu tuag at gostau cynnal gwasanaethau cyhoeddus. Bydd cyfanswm y dreth sy'n daladwy ar gyfer pob eiddo'n ddibynnol ar ei werth trethiannol, sydd wedi ei aseinio gan Asiantaeth y Swyddfa Brisio, a'r lluosydd sydd yn cael ei bennu gan Lywodraeth Cymru. Mae rhai adeiladau'n gymwys am ryddhad o'r dreth fusnes, ac ymhlith y rhain y mae cyrff elusennol, sefydliadau ddim er elw a chlybiau chwaraeon amatur cymunedol (CASC). Mae dwy elfen i'r rhyddhad yma, sef rhyddhad mandadol o 80%, a hyd at 20% ychwanegol o ryddhad dewisol. Mae'n ofynnol i wneud cais i'r awdurdod lleol am y rhyddhad – nid yw'n digwydd yn awtomatig. Er mwyn sicrhau priodoldeb yn y maes, mae'n hanfodol bod mesurau cadarn yn cael eu gweithredu i adolygu ceisiadau am ostyngiad i'r dreth, a hynny wrth asesu'r cais gwreiddiol a ble bo'n briodol, drwy gynnal gwiriadau cyfnodol er mwyn sicrhau fod yr amgylchiadau penodol yn parhau.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

2.1 Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod rheolaethau priodol wedi eu sefydlu ar gyfer caniatáu ac adolygu gostyngiadau Trethi Busnes ar gyfer cyrff elusennol. Roedd yr archwiliad yn cwmpasu cynnal adolygiad o ostyngiadau Trethi Busnes ar gyfer cyrff elusennol, sefydliadau ddim er elw a chlybiau chwaraeon amatur cymunedol drwy wirio'r ddogfennaeth gefnogol ar gyfer eu sefydlu yn ogystal â'r trefniadau adolygu a goruchwylio sydd yn bodoli er mwyn sicrhau eu priodoldeb.

3. Prif Ddarganfyddiadau

3.1 Gwelwyd fod 550 sefydliad yn derbyn rhyddhad elusennol ar draws 6 gwahanol raddfa (rhai yn derbyn rhyddhad mandadol yn unig, rhai yn ddewisol, ac eraill yn derbyn cyfuniad o'r ddau). Archwiliwyd 15 o'r cyfrifon, gan sicrhau bod pob graddfa o ostyngiad wedi ei gynnwys o fewn y sampl. Un cyfrif o fewn y sampl a amlygwyd ble na ddylai'r sefydliad fod yn derbyn rhyddhad elusennol. Fodd bynnag, cafwyd gwybod y byddai'r sefydliad hwnnw wedi derbyn rhyddhad llawn cynllun busnesau bach beth bynnag, a fyddai wedi bod ar yr un raddfa a'r gostyngiad elusennol y derbyniwyd ganddynt. Ni fyddai'r anghysondeb hwn felly'n cael effaith o safbwynt y sefydliad, ac fe sicrhawyd y byddai cofnodion y Cyngor yn cael eu diwygio i adlewyrchu'r categori cywir. Trafodwyd y byddai'n ymarfer da i roi sylw i'r holl gyfrifon o fewn y categori hwnnw - sef categori 'Clybiau Chwaraeon Amatur / Hamdden' - er mwyn derbyn cadarnhad bod y 37 corff sydd o fewn y categori'n ddilys. Fodd bynnag, nid oes pryder gan y swyddogion cyfrifol bod anghysondebau pellach, a pe byddai, mae'n debygol y byddai'u gwerth ariannol o safbwynt y pŵl Treth Busnes yn isel.

- 3.2 Mae 46 sefydliad yng Ngwynedd sy'n derbyn rhyddhad o fewn y categori 'Siopau Elusennol', ac mae gwerth y rhyddhad hwn yn ddibynnol ar os yw'r siop yn gwerthu stoc newydd neu "nwyddau wedi'u prynu i mewn" ai peidio. Mae pob sefydliad sydd ar hyn o bryd yn derbyn gostyngiad o fewn y categori yma yn derbyn y rhyddhad ar y sail bod y rhan fwyaf o'r hyn a werthir ganddynt wedi ei roi iddynt, ac felly ddim yn stoc newydd. Ni chynhelir ymweliadau i'r siopau hyn ar y sail bod y risg sydd yn bodoli yma'n isel, ond ystyrir y byddai cynnal ymweliadau cyfnodol yn ymarfer da.
- 3.3 Nid yw llawlyfr gweithdrefnau'r gwasanaeth yn gyfredol, ond oherwydd natur y rhyngweithio o fewn y tîm - sydd yn fychan, gyda 3 aelod o staff yn unig - mae'r swyddogion yn cael eu diweddarau'n rheolaidd am unrhyw newidiadau a fyddai'n effeithio'u dyletswyddau gwaith. O ystyried hynny, ynghyd â'r ffaith y byddai'r newidiadau wedi eu hadlewyrchu o fewn paramedrau'r system ble bo'n berthnasol, cytunwyd nad oes risg yma o gamarwain staff. Nid yw'r 'polisi cyfredol' - sy'n categoreiddio'r gwahanol fathau o ryddhad - wedi ei ddiweddarau ers y flwyddyn 2000, ac felly nid yw'n cwmpasu'r elfennau o ryddhad posibl i glybiau chwaraeon amatur (CASC).
- 3.4 Trafodwyd ymhellach gyda'r swyddogion cyfrifol a ddylid sefydlu gwahaniaethau mewn hawliau o fewn y system Capita ai peidio (sef y feddalwedd a ddefnyddir gan swyddogion yr Uned Drethi Busnes wrth gyflawni'u dyletswyddau), ac fe ystyrir fod y risg yma'n fychan iawn am nifer o resymau; y prif un yw natur y cyfathrebu sydd o fewn y tîm o 3 swyddog, a'r ymddiriedaeth sydd wedi ei feithrin rhyngddynt.

4. Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau Trethi Busnes - Gostyngiadau Elusennau gan fod rheolaethau wedi eu sefydlu, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae'r gwasanaeth wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Adolygu'r cyfrifon o fewn y categori '14 Clybiau Chwaraeon Amatur / Hamdden' i dderbyn cadarnhad bod y categori'n briodol ar gyfer pob un.

GORAMSER YGC

1. Cefndir

- 1.1 Mae'r angen yn codi i swyddogion weithio oriau ychwanegol i'r wythnos waith safonol o bryd i'w gilydd, boed hynny'n waith ychwanegol sydd wedi ei ragweld o flaen llaw, neu'n achos o argyfwng. Mae'r trefniadau o fewn YGC yn amrywio, gyda rhai swyddogion yn derbyn oriau fflecsi (drwy gynllun 'super-flexi' pwrpasol sy'n cael ei dreialu o fewn un gwasanaeth), TOIL neu dâl goramser. Cynhaliwyd yr archwiliad ar gais Pennaeth YGC gyda'r gobaith o gael datrysiaid a threfniadau cyson ar draws yr adran.

2. Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

- 2.1 Bwriad yr archwiliad oedd ymchwilio i'r amrywiol dulliau a ddefnyddir gan swyddogion YGC ar gyfer hawlio goramser a bod y trefniadau yn unol â pholisïau corfforaethol perthnasol. Roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio bod amodau a threfniadau penodol wedi eu sefydlu parthed materion sydd yn ymwneud ag oriau ychwanegol a weithir gan staff. Gwnaethpwyd hyn drwy adolygu'r gweithdrefnau a'r arferion o ran cynllunio gwaith, cofnodi, cyflwyno ac awdurdodi ceisiadau am oramser.

3. Prif Ddarganfyddiadau

- 3.1 Fel rhan o'u hymdrechion i sicrhau cysondeb ar draws yr adran, mae gwaith yn mynd rhagddo gan swyddogion YGC i fonitro goramser staff. Ymhellach i hynny maent wedi bod yn ymgynghori gyda'r Gwasanaethau Ymgynghorol Adnoddau Dynol er mwyn dogfennu canllawiau ar reolaeth oriau ychwanegol, sydd wedi ei selio ar gytundeb torfol y Cyngor. Mae bwriad gan YGC i gylchredeg y wybodaeth ymysg yr adran unwaith y bydd wedi ei gwblhau, gan gynnwys cyfnod ymgynghorol gyda'r staff fel rhan o'r broses o'i fabwysiadu.
- 3.2 Wrth archwilio sampl o geisiadau am dâl goramser, fe ddaeth cyfres o anghysondebau i'r amlwg, sydd wedi eu trafod gyda'r swyddogion cyfrifol fel rhan o'r archwiliad. Ymysg yr anghysondebau a welwyd y mae:
- Ffurflenni gwahanol yn cael eu defnyddio ar draws yr adran, sy'n arwain at ddiffyg cysondeb yn y wybodaeth y darperir drwy gyfrwng y ffurflenni. Deallir bod gwaith yn mynd rhagddo gyda'r Uned Gyflogau i sefydlu un ffurflen safonol;
 - Amrywiad yn y modd y cofnodir nifer yr oriau sydd yn cael eu hawlio gan wahanol swyddogion. Mae diffyg trywydd archwilio yn rhai o'r dulliau a ddefnyddir o gofnodi'r oriau, ac ystyrir fod diffyg eglurder y wybodaeth yn ychwanegu at faich gweinyddol y swyddogion fyddai'n gwirio ac yn ardystio'r ceisiadau;
 - Taliadau ar raddfa amser-a-hanner wedi eu gwneud i staff sydd uwchlaw pwynt cyflog 28, pan fo'r hawliwr wedi nodi ar y ffurflen fod y gwaith yn "gynlluniedig". Cafwyd cadarnhad gan y Gwasanaethau Ymhynghorol Adnoddau Dynol bod angen mwy o eglurder ar y mater yma, sy'n cael ei gynnig yn y canllawiau ar gyfer rheolaeth oriau ychwanegol sydd yn cael ei ddrafftio ar hyn o bryd. Ystyrir fod hyn yn angenrheidiol er mwyn osgoi anghysondebau pellach ymysg adrannau'r Cyngor.

- 3.3 Mae disgwyliad bod swyddogion yn rhoi cais i weithio goramser drwy 'SharePoint', ond gwelwyd yn gyffredinol nad yw'r staff yn cydymffurfio. Mae'r swyddogion sydd yn gweinyddu o'r farn nad yw gwneud cais ôl-weithredol mewn achosion ble mae angen i'r gwaith gael ei gyflawni ar fyr rybudd yn ychwanegu unrhyw werth, felly bydd angen gwneud hyn yn glir i'r staff drwy gyfrwng eu rheolwyr llinell.
- 3.4 Nid oedd rheolaeth ddigonol dros gofnodion TOIL a fflecsi, ac ystyrir mai rheolwyr llinell y swyddogion unigol sy'n gyfrifol am weithredu ar hynny. Mae hyn wedi codi yn sgil y darganfyddiadau canlynol:
- Mae anghysondebau i'w gweld yn y modd mae swyddogion yn cofnodi'u balans TOIL, gyda chamgymeriadau i'w gweld mewn rhai achosion, ac eraill â chofnodion anghyflawn.
 - Gwelwyd achosion ble bo staff rhan amser yn rhan o'r cynllun fflecsi. Mae'r cynllun fflecsi yn fuddiant ar gyfer staff llawn amser yn unig. Gwelwyd achos hefyd ble mae aelod o staff rhan amser yn cronni oriau fflecsi pan fo ar wythnos o wyliau.
 - Roedd yna achos ble mae aelod o staff rhan amser wedi hawlio tâl goramser ar raddfa amser-a-hanner heb fod wedi gweithio 37 awr.
- 3.5 Mae'r oriau a nodir ar rai ceisiadau am dâl goramser wedi eu cyfrifo'n anghywir, ond ni ystyrir fod hynny'n ddigon materol hyd yma i fod angen gweithrediad penodol. Serch hynny, dylid tynnu'r mater i sylw'r swyddogion sy'n ardystio ceisiadau.

4. Barn yr Archwiliad

(C) Barn yr Archwiliad yw na ellir datgan sicrwydd o briodoldeb yng ngweinyddiaeth Goramser gan na ellir dibynnu ar y rheolaethau. Mae'r adran wedi ymrwymo i weithredu'r camau canlynol i liniaru'r risgiau a amlygwyd:

- Parhau â'r dasg o ymgynghori gydag Adnoddau Dynol parthed y canllawiau, gan sicrhau bod eu cynnwys yn cael ei gyfathrebu'n effeithiol gyda staff yr adran yn dilyn cwblhau'r gwaith.
- Parhau â'r gwaith o sefydlu un ffurflen safonol ar gyfer hawlio tâl goramser, gyda blwch i ddynodi os yw'r gwaith wedi ei ragweld o flaen llaw ai peidio.
- Sefydlu trefn o orfodi'r drefn o gwblhau ceisiadau am oramser ('overtime request form'), ble bo'n briodol i natur y gwaith.
- Sicrhau bod cysondeb ar draws yr adran o ran cofnodi oriau TOIL, gyda'r cofnodion yn cael eu cadw yn unol â pholisi TOIL y Cyngor.
- Rheolwyr llinell i roi sylw penodol i'r oriau y mae staff rhan amser yn gofnodi ar eu taenlen fflecsi, gan gynnwys sicrhau:
 - Mai dim ond mewn achosion eithriedig y dylai swyddogion sydd ar gytundeb rhan amser gronni oriau fflecsi, yn hytrach na'i fod yn datblygu'n arferiad cyson;
 - Nad yw staff rhan amser yn hawlio costau ar y raddfa amser-a-hanner heb fod wedi gweithio wythnos lawn o 37 awr ar y raddfa sylfaenol yn ystod yr wythnos dan sylw.